

Docentenhandleiding

Miljoenennota poster

Elk jaar op Prinsjesdag presenteert de overheid de Miljoenennota. Om scholieren te leren wat deze nota inhoudt, is er de Miljoenennotaposter. Die geeft een overzicht van de verwachte inkomsten en de geplande uitgaven van 2017. Als u deze poster ophangt in uw lokaal, heeft u de cijfers altijd binnen handbereik. Handig wanneer u in uw lesmethode aandacht besteedt aan overheidsfinanciën of gerelateerde onderwerpen! Dit jaar heeft de poster ook een interactieve variant, met meer context. Die vindt u op rijksoverheid.nl/lesmateriaal.

In deze docentenhandleiding vindt u lessuggesties die bij deze poster aansluiten.

Doelgroep

De poster is inzetbaar in alle klassen van het voortgezet onderwijs. In deze handleiding splitsen we de brede doelgroep op en geven we u lessuggesties voor verschillende niveaus. Uiteraard kunt u zelf bepalen welke opdrachten u in de les gebruikt.

Kerdoelen vmbo en onderbouw havo/vwo

De Miljoenennotaposter sluit aan op de volgende kerndoelen van het leergebied Mens & Maatschappij:

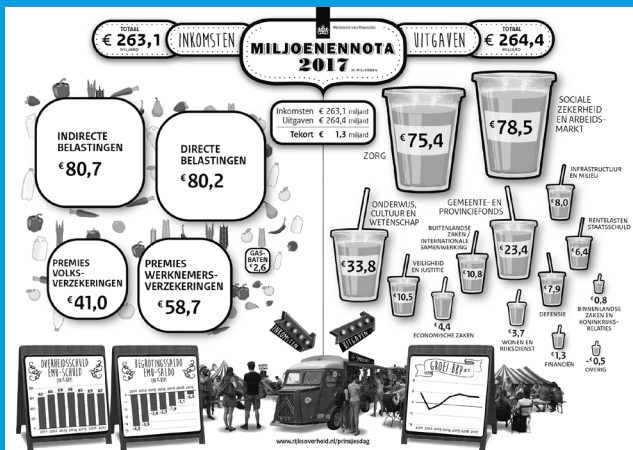
- **Kerdoel 42:** De leerling leert in eigen ervaringen en in de eigen omgeving effecten te herkennen van keuzes op het gebied van werk en zorg, wonen en recreëren, consumeren en budgetteren, verkeer en milieu.
- **Kerdoel 44:** De leerling leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politieke bestel als democratie functioneert en laat zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen zijn.

Tip!

Bekijk klassikaal een (jeugd)journaaluitzending over Prinsjesdag. Discussieer vervolgens over de plannen van de overheid. Waarom zijn bezuinigingen nodig? Zijn de leerlingen het eens met de plannen van de overheid?

Om te kopiëren

De kleurenposter ontvangt u samen met een zwart-witversie op A4-formaat. Deze laatstgenoemde kunt u eenvoudig kopiëren, zodat elke leerling een eigen overzicht met alle cijfers heeft. De kleurenposter en de zwart-witversie staan ook op www.rijksoverheid.nl/lesmateriaal.

Interactieve poster

De Miljoenennotaposter heeft dit jaar ook een interactieve variant. Met meer toelichting op de begrippen. www.rijksoverheid.nl/lesmateriaal

Lessuggesties vmbo en onderbouw havo/vwo

Opdracht 1

Laat leerlingen een paar weken bijhouden hoeveel geld ze binnenkrijgen en hoeveel ze uitgeven. Hiervan maken ze een overzicht met aan de ene kant een opsomming van alle inkomsten en aan de andere kant de uitgaven. Laat een aantal leerlingen hun overzicht presenteren en stel vragen als:

- Hoe verdien jij geld?
- Waar geef je het aan uit?
- Kom je weleens geld tekort? Zo ja, hoe los je dit op?
- Waarop zou je kunnen bezuinigen?
- Hoe zou je extra geld kunnen verdienen?

Opdracht 2

De Miljoenennota bevat een overzicht van de jaarlijkse inkomsten en uitgaven van de overheid. Leg een verbinding tussen het overzicht dat de leerlingen net gemaakt hebben en de Miljoenennota van de overheid. Stel daarbij de volgende vragen:

- Kun je dit overzicht vergelijken met je eigen inkomsten en uitgaven?
- Waar geeft de overheid geld aan uit?
- Wat merk jij daarvan?

Leg aan de leerlingen uit dat ongeveer tachtig procent van de overheidsuitgaven elk jaar min of meer vaststaat. De overige twintig procent wordt ieder jaar gebruikt voor het maken en uitvoeren van nieuwe plannen. Stel op basis van deze informatie de volgende vragen:

- Waaraan moet de overheid, denk je, altijd geld uitgeven?
- Waar zou volgens jou meer geld naartoe moeten?
- En waarnaar minder?
- Hoe krijgt de overheid geld binnen?
- Wat merk jij daarvan?
- De overheid geeft meer geld uit dan er binnenkomt. Wat betekent dat?

Opdracht 3

Verdeel de klas in groepjes van vier tot zes leerlingen. Laat deze groepjes discussiëren over waarop Nederland kan bezuinigen en waar het land meer geld aan kan uitgeven. Deel vervolgens A3-vellen, kleurpotloden en stiften uit, zodat elke groep een poster kan ontwerpen waarop de leerlingen hun punten duidelijk maken. Als alle groepjes klaar zijn, presenteren ze om de beurt hun poster. Uiteraard kunnen ze op elkaars ideeën reageren.

Verdiepingsopdracht onderbouw havo/vwo

Start aansluitend op opdracht 3 een klassendebat. Laat de groepjes nadenken over de voor- en nadelen van hun plannen, zodat ze deze plannen kunnen verdedigen als de rest van de klas er kritische vragen over stelt. Uiteindelijk kan er eventueel nog gestemd worden over 'De beste Miljoenennota van de klas'.

Achtergrondinformatie

Op internet is veel achtergrondinformatie over de Miljoenennota en Prinsjesdag te vinden. Bijvoorbeeld op:

- www.rijksoverheid.nl/prinsjesdag
De officiële Prinsjesdagwebsite van de Rijksoverheid.
- www.prodemos.nl
Op deze website wordt uitgelegd wat de spelregels zijn van de democratie en de rechtsstaat en wat je kunt doen om daar invloed op uit te oefenen.
- www.derdekamer.nl
Uitleg van de Nederlandse democratie voor kinderen en jongeren.

Meer lesmateriaal van het ministerie van Financiën

Op www.rijksoverheid.nl/lesmateriaal vindt u, naast de Miljoenennotaposter, het volgende lesmateriaal van het ministerie van Financiën:

- *Animatievideo over democratie en begroten*
De video 'Het plan van Nederland' gaat in op de politieke context van het begroten en de inrichting van de Nederlandse democratie. Voor aanvullend lesmateriaal zie de digiles.

- *Cliptoets en andere quizzen over Prinsjesdag*
De cliptoets is een interactief filmpje van drie minuten met vragen over Prinsjesdag, de rijksbegroting en de Miljoenennota. De cliptoets kan via het digibord of de computer bekeken worden. Naast de cliptoets zijn er ook Kahoot quizzen beschikbaar.
- *Begrotingsspel*
In het begrotingsspel nemen leerlingen de rol van de minister van Financiën op zich. In deze hoedanigheid schuiven ze met miljoenen om financiële mee- en tegenvallers te verdelen.
- *Digiles Prinsjesdag*
Een interactieve, digitale les over Prinsjesdag, met modules voor verschillende niveaus. Bekijk ook de digiles trailer! www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/prinsjesdag/inhoud/lesmateriaal/digiles

Bovenbouw havo/vwo

Concepten en domeinen bovenbouw havo/vwo

De Miljoenennotaposter sluit aan bij de volgende concepten en domeinen van het economieonderwijs:

Concepten

- Ruilen over tijd
- Welvaart en groei
- Goede tijden slechte tijden

Domeinen

- Economische kringloop
- Markt, overheid en economische orde
- Sociale zekerheid

Lessuggesties bovenbouw havo/vwo

Opdracht 1

Neem de Miljoenennotaposter onder de loep. Bespreek klassikaal de inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid. Leg daarbij uit dat ongeveer tachtig procent van de overheidsuitgaven elk jaar min of meer vaststaat. De overige twintig procent wordt ieder jaar gebruikt voor het maken en uitvoeren van nieuwe plannen. Stel vragen als:

- Waar geeft de overheid geld aan uit?
- Wat merk jij daarvan?
- Waar bezuinigt de overheid op?
- Merk je daar ook iets van?
- Waaraan moet de overheid, denk je, altijd geld uitgeven?
- Waar zou volgens jou meer geld naartoe moeten?
- En waarnaar minder?
- Hoe krijgt de overheid geld binnen?
- Wat merk jij daarvan?
- De overheid geeft meer geld uit dan er binnenkomt. Wat betekent dat?

Opdracht 2

Bepreek hoe de overheidsfinanciën zich in de laatste jaren ontwikkeld hebben. Gebruik hiervoor de grafiek met BBP- en EMU-informatie op de poster.

- Hoe heeft de Nederlandse economie zich ontwikkeld?
- Welke invloed heeft die ontwikkeling op de overheidsfinanciën?
- Wat betekent het voor de EMU-schuld en het EMU-saldo?
- Wat kan/gaat de overheid doen om de economie te stimuleren?
- Wat kan/gaat de overheid doen om de EMU-schuld en het EMU-saldo te verlagen?
- Waarom is dat belangrijk?

Opdracht 3

De grafieken met BBP- en EMU-informatie lopen tot en met 2017. Verdeel de leerlingen over twee groepen en laat beide groepen twee grafieken van de toekomst maken. Een groep gaat uit van krimp, de ander van bloei. De grafieken lopen tot en met 2022. De leerlingen lichten hun grafiek van de toekomst toe. Hierbij geven ze antwoord op de volgende vragen:

- Hoe ontwikkelt de Nederlandse economie zich in die vijf jaar?
- Waar komt de bloei of krimp vandaan?
- Welke actuele ontwikkeling maakt het waarschijnlijk dat bloei of krimp ontstaat?
- Wat zijn kansen?
- Wat zijn risico's?

Opdracht 4

Vergelijk de situatie van de Nederlandse overheidsfinanciën met andere landen in Europa. Stel de leerlingen vragen als:

- Wat is de EMU-schuld (overheidsschuld) in andere Europese landen? En wat is het EMU-saldo?
- Zijn de overheidsschuld en het begrotingstekort in Nederland hoog of laag in vergelijking met andere Europese landen?
- Waarom is het belangrijk dat de schulden en de tekorten niet te hoog oplopen?
- Waarom zijn de schulden en tekorten van andere landen in Europa ook van invloed op Nederland?

Opdracht 5

Verdeel de klas in groepjes van vier tot zes leerlingen. Laat elke groep een land kiezen en van dat land de EMU-schuld en het EMU-saldo in kaart brengen. Bij het maken van hun analyse beantwoorden ze de volgende vragen:

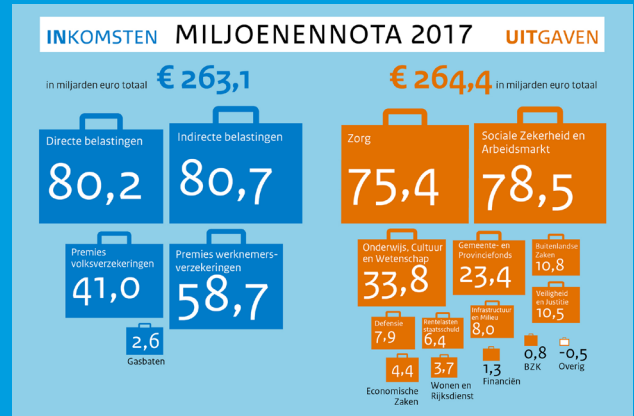
- Doet het land het goed?
- Waar verdient het land geld mee?
- Waar kan het land op bezuinigingen?
- Wat kan het land van Nederland leren? En andersom?

Laat de scholieren deze bevindingen presenteren op een poster. Welk advies geven ze het land mee? En vloeit hier een advies aan Nederland uit voort?

Hulpmiddelen

Het huishoudboekje van de overheid. Deze vindt u op: www.rijksoverheid.nl/huishoudboekje

Hierin staan dezelfde cijfers als op de poster. Bovendien geeft het huishoudboekje een toelichting op de cijfers: wat valt er onder elke inkomsten- en uitgavenpost?

Europa

Op www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europa-financieel-gezond/inhoud/chronologisch-overzicht-schuldencrisis vindt u:

- meer informatie over de Europese schuldencrisis, in een chronologisch overzicht;
- uitleg van de Europese begrotingsregels.

Toelichting op de uitgavenpost overig

Hoe kan het dat er een min bedrag staat bij de uitgavenposten van de Rijksbegroting?

Aan de uitgavenkant van de Miljoenennota staan alle uitgaven én de niet-belastingontvangsten (op de gasbaten na). Bij niet-belastingontvangsten moet je denken aan bijvoorbeeld verkeersboetes. Uitgaven op een begroting zijn netto uitgaven, dus alles wat er uitgegeven wordt min de inkomsten die zo'n begroting heeft. De post overig bestaat uit enkele kleine begrotingen, waarvan het saldo in dit geval negatief is. Met andere woorden: de niet-belastingontvangsten op deze begrotingen zijn groter dan de uitgaven.

Begrippen

Begrotingsevenwicht

Er is sprake van begrotingsevenwicht als de inkomsten en de uitgaven in balans zijn.

Begrotingstekort / EMU-saldo

Er is sprake van een tekort op de begroting als de inkomsten lager zijn dan de uitgaven. Het tekort op de begroting wordt meestal uitgedrukt in een percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP), omdat zo internationale vergelijking van gegevens over overheidsfinanciën beter mogelijk is. Sinds Nederland deel uitmaakt van de Economische en Monetaire Unie (EMU) wordt voor het tekort of overschot op de begroting (het saldo) het begrip EMU-saldo gehanteerd.

Bruto Binnenlands Product (BBP)

Het Bruto Binnenlands Product is het totaal van wat in Nederland wordt geproduceerd aan goederen en diensten.

Economische en Monetaire Unie (EMU)

De Economische en Monetaire Unie ging van start op 1 januari 1999. De euro is de officiële munt in de 18 lidstaten van de Europese Unie (EU) en er is sprake van een gemeenschappelijk monetair beleid in de eurolanden.

Miljoenennota

De Miljoenennota is een algemene toelichting op de rijksbegroting en geeft een samenvatting van de belangrijkste plannen uit de departementale begrotingen en de financiële gevolgen daarvan. De Miljoenennota gaat ook in op de nationale en internationale economische situatie en geeft een toelichting op het beleid voor de gehele collectieve sector (Rijk, Sociale Zekerheid en Zorg).

Overheidsschuld / EMU-schuld

De EMU-schuld (overheidsschuld) van een land is het totaal van alle uitstaande leningen die de overheid (het Rijk, de Sociale Zekerheid, de Zorg en de lagere overheden) van dat land heeft op een bepaald moment. De EMU-schuld wordt aangeduid in een percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP): de zogenaamde EMU-schuldquote. Zo kan een goede vergelijking worden gemaakt tussen landen onderling. Een schuld van ruim 200 miljard euro is een grotere last voor een land waar 400 miljard euro in een jaar geproduceerd wordt dan voor een land waarvan het BBP 800 miljard euro bedraagt.

Prinsjesdag

Op de derde dinsdag in september is het Prinsjesdag. De eerste Prinsjesdag vond plaats in 1814. Sinds 1815 is er jaarlijks een officiële opening van het werkjaar van de Staten-Generaal (Eerste en Tweede Kamer). Eerst was dat op de eerste maandag in november, later de derde maandag in oktober. Sinds 1887 is Prinsjesdag op de derde dinsdag in september.

Rijksbegroting

Ieder jaar op Prinsjesdag biedt de minister van Financiën namens het kabinet de rijksbegroting en de Miljoenennota aan de Tweede Kamer aan. De rijksbegroting is het overzicht van de inkomsten en uitgaven voor het komende jaar van alle ministeries en bestaat uit deelbegrotingen van de afzonderlijke ministeries. Elke deelbegroting wordt in de vorm van een wetsvoorstel aan de Tweede en Eerste Kamer voorgelegd.

Verantwoordingsdag

Op de derde woensdag in mei is het Verantwoordingsdag. Op Verantwoordingsdag legt het kabinet verantwoording af over de financiën en het gevoerde beleid. Om meer belang te hechten aan Verantwoordingsdag is gekozen voor een jaarlijks vaste dag voor de aanbidding van de stukken. Dat het de 'derde woensdag' is geworden heeft te maken met de traditie van Prinsjesdag, die altijd op de derde dinsdag in september is.

www.rijksoverheid.nl/lesmateriaal

September 2016

De Miljoenennotaposter en deze docentenhandleiding is een uitgave van het ministerie van Financiën.

Ministerie van Financiën
Directie Communicatie
Postbus 20201
2500 EE Den Haag

Vormgeving Studio Tint, Den Haag

Vragen?

Bel Informatie Rijksoverheid 1400
(lokaal tarief)
www.rijksoverheid.nl/fin